

FULANI PÁSZTOROK KÖZÖTT

ÖNURALOM, BÁTORSÁG, TISZTELET

⊕ SZÖVEG: RÉPÁSY ZSOLT–BÉRES JUDIT, KÉP: RÉPÁSY ZSOLT

„Aznap hatalmas esőzés volt, mintha megnyílt volna az ég. A bőséges esővel együtt pedig én is lepottyantam anyám kunyhójába. Hát így kerültem erre a világra – mondja szelíden egy titokzatos mosoly kíséretében. – Az én fiam pedig, aki a második feleségemtől idén nyáron született, úgy fogant, hogy amikor az asszony vízért ment a patakhoz, véletlenül egy halat is kimerített a vízzel együtt. Amikor a nő éjszaka arra ébredt, hogy megszomjazott, ivott a kancsóból, de véletlenül a halat is lenyelte. A halacska aztán növésnek indult a pocakjában, majd pár hónap múlva »embergyerek« formájában jött a világra.” Mindezt Malam Garba meséli – s mintha csak a gyermekeinek magyarázna

Pulaaku és az iszlám

Nem sokat gondolkodtam, amikor fölmerült, hogy lenne-e kedvem ellátogatni egy kis fulani faluba, „bush fulanikhoz”, vagyis a településektől távolabb, a természetben élő csoporthoz.

A fulanik a világ egyik legnagyobb lélekszámú nomád állattartó népe, akik hagyományosan a zöld legelőterületeket követve vándorolnak marhacsordáikkal. Nyugat-Afrika számos országában jelen vannak, s minden szempontból rendkívül sokszínűek. Élnek a szabadban, vannak köztük vándorló, nomád csoportok, de fálvakban élők és városban letelepedettek is. A közös vonások közé tartozik a ful-

fulde nyelv, illetve a „Pulaaku”. Az az eszmerendszer, amely ősidőktől fogva meghatározza életüket, gondolkodásukat. Ez foglalja össze a számukra lényeges értékeket, amelyek közül a legfontosabbak a mértékletesség, az őszinteség, az önuralom, a türelem, a fegyelem, a bátorság, a szorgalom és mások (akár az ellenség) tisztelete. Felfogható egyfajta fulani etikai kódexnek is. Könnyen legyinthetnénk erre, és kérdezhetnénk, hogy ebben ugyan mi a különleges. Talán az, hogy a modern, „nyugati” emberrel ellentétben ezeket az értékeket komolyan is veszik. Ám mielőtt azt gondolnánk, hogy már-már szinte „szent

emberek”, azért ott feszül egy sajátos jellemvonás: a megbocsátás hiánya. Egy sérelemre akár évek, évtizedek múlva is emlékeznek, és amikor eljön a megfelelő idő, elégtételt is vesznek.

Az iszlámra áttérő afrikai népcsoportok közül ők vették fel elsőként az „igaz hitet”, sőt Nyugat-Afrikában ők is terjesztették el. A településektől távolabb élő fulanik csak pénteken mennek a mecsetbe, egyébként ott imádkoznak, ahol éppen vannak. Megjelenésük sem szigorú iszlámfelfogásról árulkodik: a nők például sohasem takarják el kendővel az arcukat, hiszen ott (is) tradicionális törzsi tetoválá-

sokat viselnek. A lányok pedig tinédzserkoruktól festik szemüket-ajkukat, gyakorlatilag sminkelnek. Ennek persze jelentése van: elárulhatja például a lány családi állapotát is.

Kifejezetten szervezettek. Legutóbb 2013 nyarán fordult elő, hogy fegyvert ragadtak Nasarawa államban. Véres összecsapásokra került sor a helyi farmerekkel a legelőterületek körüli viták miatt, a fulanik ugyanis rendszeresen ráhajtották állataikat a gazdák földjeire, amit azok természetesen nem néztek jó szemmel.

FULANI PÁSZTORFIÚ

Egész fiatal kortól besegítenek az állatok őrésébe, hiszen ez a fő tulajdon, a megélhetés elsődleges forrása

A SZAVANNÁN

Malam Garba gyermekei társaságában

Ami ehető – és ami nem

Malam Garba vezetésével egy „bush” fulani településre igyekszünk Kadunától mintegy 50 km-re, Kajuru szomszédságában. (A malam szó eredetileg tanult embert jelent, olyasvalakit, aki ismeri és tanulmányozta a Koránt. Manapság azonban már széles körben használják középkorú és idősebb férfiak megszólítására is.) A falu gyakorlatilag egy nagyobb család lakhelye: 5-10 vályogház és néhány gazdasági épület alkotja, s feltűnően rendezett és tiszta. Ám ez nem valamiféle kirakat-állapot, nem a látogatóknak szól. A házak körül kisebb konyhakertek gyönyörködtetik a szemet erős paprikával, okrával, kissé távolabb pedig durha-kölest, a házak környékén fekvő földeken kukoricát termesztenek.

Mindennapi étük a „fura da nono”, ami egyfajta házi kölesgolyó, joghurttal. A kölest meghántolják, szitával szétválasztják a magot a héjtól, majd a ma-

gokat mozsárban összezúzzák, vízzel és gyömbérrel vegyítve. Amikor már eléggé összeállt, kis golyókat (ezeket hívják „fura”-nak) formáznak, majd pár percig forró vízben főzik. A gyömbér eleve kicsit csípős ízt kölcsönöz, de néha szárított chiliben is meghempergetik, biztos, ami biztos. A legtöbb forró égővi néphez hasonlóan a fertőtlenítő hatás miatt is kedvelik a csípős ételeket. A kész kölesgolyókat cukrozott joghurttal (ez a „nono”) fogyasztják. Amikor reggel legeltetni viszik az állatokat, otthon esznek, majd amint sötétedés után hazértek, akkor újra. Napközben csak vizet isznak a patakból, ahonnan az állataik is. Ez az oka, hogy semmi mást nem látunk náluk, csak a hosszú botjukat. A fulanik számára – mint oly sok állattartó és nomád nép esetében – a vagyont a szarvasmarha jelenti – jellemzően a púpos marha, a zebu. A pásztorfiúk a napfelkeltét követően hajtják ki az állatokat a bozótos legelőterületre, és csak esteledéskor térnek vissza. A fulanik a marhák közül csak kivételes, jelentős alkalmakkor vágnak le egyet-egyét. Fiúgyermek születésekor ma inkább egy kost, leány világrajövelekor kecskét, ikrek esetén azonban marhát vágnak az új jövevények tiszteletére. (Ám mivel érzelmileg is kötődnek saját jószágaikhoz, inkább az állatvásáron szerzik be az áldozatokat.)

TŰZŐ NAPON

Fiatal fulani kislány, fején kis tálkában a reggelije

SZIGETHEGY

Kis fulani falu bújik meg a trópusi mállás által lekerekített gránit szigethegy lábánál Kajuru és Kaduna között

Családi szálak

Uralkodó a többnejűség, a családfő mellett általában két feleség, valamint feleségenként 5-10 gyerek alkotja a familiát. A lányok jellemzően 13–15 éves korukban mennek férjhez, és az esküvőt követő két évben a szülői házban maradnak, csak ezután költöznek át a férj falujába. A szülői elrendezettségű házasságok világa már a múlté, de az első bemutatást továbbra is ők szervezik meg. Esküvőkor mindenki összejön a környező településekről, a fejre helyezett calabashban – lo-

pótkból készült edényekben –, ajándékokat hozva. Ez a teherzállítás legelterjedtebb és legpraktikusabb módja, hiszen így mindkét kezük szabadon marad.

Am maga a menyasszonydíj ma már nem az állattartó népek körében megszokott módon, marhában vagy egyéb jószágban fizetendő, hanem egyszerűen pénzben: az így bejött 50–100 ezer forintnyi összeg a stafirungra megy el. Vagyis, mire a lány a férjével a 2 év letelte után elköltözik, addigra a lányos

apa jól bevásárol, hogy sarja ne üres kézzel menjen az új lakhelyre.

Patriarchális társadalomban élnek, amit jól tükröz, hogy ha bármi történik (például válás, vagy valamelyik szülő halála), a gyerek az apai házhoz kerül. Ha a férfi küldi el a nőt, akkor csak az útiköltséget kell kifizetnie, hogy volt párja hazajuthasson a falujába. Amennyiben a nő bontja fel a házasságot, úgy vissza kell fizetnie a meny-

asszonypénzt az „inflációt követő jelen értéken számolva”.

Bár sok az iskolázott gyerek, a bozótosban élő felnőttek gyakran írástudatlanok. Ha megkérdezzük egy fulanit, hogy hány gyermeke van, nem biztos, hogy konkrét választ kapunk. A „nem tudom”-tól a minden alkalommal más számig bármi előfordulhat. Am, ha a gyermekek neveit kérdezzük, már könnyedén kikalkulálhatjuk a helyes számot.

VEZETŐI PORTRÉ

Malam Garba, a falu elöljárója

ÁRNYÉKBAN A GYEREKSEREG

Malam Garba gyermekei egy jellegzetesen rakott vályogház falánál

VÁLYOG ÉS GRÁNIT,
ÁRNYÉK ÉS HŐSÉG

A tikkasztó, kora délutáni hőségben
az árnyékban a legjobb. De erre felé
még ott is könnyen 40 °C fölé
kúszik a hőmérséklet

A furfangos nyúl

A természetközeli népek tanmeséi szinte mindig jól jelzik világszemléletüket – e pásztornépnél az igen értékes éleseszűséget, furfangot. Garbától is szeretnék egyet hallani, ám ez korántsem egyszerű. Még nincs „mesemondó-korban”. Úgy tartják ugyanis, hogy egy férfi akkor lép e becses életszakaszba, amikor az unokáinak is gyermeke születik, azaz

dédnagyapapa lesz. Tovább nehezíti az ügyet, hogy Garba elárulja, édesanyja sohasem mesélt neki. Miért? Nos, az elsőszülött fiú (pl. Malam Garba) itt különleges megbecsülésnek örvend. Ami a mi fogalmaink szerint egyfajta hátrányos megkülönböztetést jelent: mivel később az elsőszülött lesz a család feje, ezért már gyerekkorukban sem igazán

MUSZLIM VIDÉKEN

Fulani édesanya legkisebb gyermekével.

A fulani családokban nem ritka a 6-7 gyermek, s ebben szerepet játszik a többnejűség is

kezelik őket gyerekként. Ezért mesét sem mond nekik az anyjuk – ellentétben a többi gyerekkel. És mindez még a nevekben is megmutatkozik: így például Garba édesanyja sem Mama Garba, hanem Mama Kaduna (azaz a másodszülött fiú, Kaduna édesanyja), Garbát pedig családon belül Malam Kaduna bátyjának hívják...

HAZAFELÉ

Malam Garba, úton a falujába. A klasszikus marhatartással hasznosított, száraz szavanna bozótosainak egyhangúságát látványos gránitdómok törik meg

Végül azért belekezd a hiénáról és a nyúlról szóló mesébe:

„A nyúl kicsi, ámde igen okos és ravasz állat, míg a hiéna buta és kapzsi teremtmény. Egyszer a hiénának kölykei születtek, akik a földbe ásott lyukban nevelkedtek. A nyúl kifigyelte, ahogy a hiénamama minden áldott nap ennivalót vitt a kölyköknek. Egyszer aztán gondolt egyet, és bebújt a hiénakölykök közé. Attól a naptól kezdve mindig a nyuléi lettek a legjobb falatok. Csodálkozott is a hiéna, hogy a kölykök soványak és nem cseperednek. Kérdezte őket, hogy mi a bajuk, tán betegek? – Valaki lakik velünk a lyukban, és mindig megeszi előlünk az ennivalót – válaszolták. – Gyere ki, bárki is vagy! – mondta mérgesen a hiénamama. – Rendben, de segíts kímásznom! Fogd meg a szandáloamat, és húzz ki! A hiéna megfogta a nyúl fülét, gondolván, hogy a szandált fogja, és kirántotta a nyulat, az meg bántódás nélkül gyorsan elszaladt. Így járt túl a nyúl a hiéna eszén.” ⊕